

سی ام مرداد فرارسیدن روز بزرگداشت علامه مجلسی و روز جهانی مسجد گرامی باد.

زندگینامه علامه محمد باقر مجلسی

زندگینامه علامه محمد باقر مجلسی

علامه مجلسی در زمان شاه عباس اول که مردی با سیاست و با کفایت و در عین حال، مردی سنگدل و بی رحم بود متولد شد. زمانیکه شاه صفی پس از او به حکومت رسید، عراق از قلمرو حکومت ایران جدا شد. پس از شاه صفی، شاه عباس دوم که 9 سال داشت به حکومت رسید و در مجلس تاجگذاری او بود که علامه از او خواست شراب خواری و فروش آن و برخی اعمال منکر دیگر ممنوع شود. او هم به توصیه های علامه عمل کرد، اما رفته رفته، او نیز چون دیگر شاهان آلوده شراب و... شد.

اوضاع سیاسی

علمای بزرگوار شیعه در طول تاریخ با وجود فشارها و محرومیت ها و اختناقهای فراوان زحمات ارزنده ای کشیده و آثاری گرانبها به یادگار نهاده اند. آنان با خون دل خوردن ها و زحمات طاقت فرسا نهال تشیع را آبیاری نمودند و این میراث عظیم پیامبر صلی الله علیه و آله را به ما رساندند. در این بین هر گاه اوضاع نسبتاً مساعدی فراهم می شد و فشارها بر علیه شیعیان کم می شد شاهد شکوفایی بی نظیر فقها و علما و فیلسوفان شیعه هستیم. از جمله این موقعیتهای عصر شیخ مفید و شیخ طوسی را در حکومت آل بویه می توان برشمرد. همچنین دوره صفویه و زمان علامه مجلسی شاهدی صادق بر این گفتار است. علامه مجلسی با عنایت به انتساب شاهان صفویه به تشیع و اینکه آنان خود را منسوب به ائمه اطهار علیهم السلام می دانستند بیشترین استفاده را در جنبه های مختلف نمود. تألیف بزرگترین دائرة المعارف حدیث شیعه در غیر چنین زمانی و با عدم امکانات اقتصادی بسیار دشوار می نمود.

تولد

علامه محمد باقر مجلسی به سال 1037 هجری مساوی با عدد ابجدی جمله «جامع کتاب بحارالانوار» چشم به جهان گشود. پدرش مولا محمد تقی مجلسی از شاگردان بزرگ شیخ بهایی و در علوم اسلامی از سرآمدان روزگار خود به شمار می رفت. وی دارای تألیفات بسیاری از جمله «احیاء الاحادیث فی شرح تهذیب الحدیث» است. «مادرش دختر صدرالدین محمد عاشوری» است که خود از پرورش یافتگان خاندان علم و فضیلت بود.

خاندان علامه مجلسی

خاندان علامه مجلسی از جمله پر افتخارترین خاندانهای شیعه در قرون اخیر است. در این خانواده نزدیک به یکصد عالم وارسته و بزرگوار دیده می شود و از نزدیکان علامه پس از بررسی تنها علم و فضل مشاهده می کنیم:

- 1 - جد بزرگ علامه، عالم بزرگوار حافظ، ابو نعیم اصفهانی صاحب کتابهایی چون «تاریخ اصفهان» و «حلیة الأولیاء» است.
- 2 - پدر علامه، مولی محمد تقی مجلسی، معروف به مجلسی اول (1003 - 1070 هجری) صاحب کرامات و مقامات معنوی و روحی بلند است. او محدث و فقیهی بزرگ است و کتابهایی نیز تألیف نموده است. محمد تقی مجلسی شاگرد شیخ بهایی و میر داماد است. او در علوم مختلف اسلامی تبحر داشته و در زمان خویش مرجعیت تقلید را به عهده داشته است. وی در کنار مرجعیت، از اقامه نماز جمعه و جماعت نیز غفلت نمی کرد و امام جمعه اصفهان بود. از جمله پرورش یافتگان مکتبش می توان به: علامه مجلسی (که بیشترین استفاده را از پدر خویش برده است)، آقا حسین خوانساری و ملا صالح مازندرانی اشاره نمود.
- 3 - علامه دو برادر داشت که آنها نیز مردانی متقی و زاهد بودند به نامهای ملا عزیز الله و ملا عبد الله، که برای تبلیغ و نشر علوم اهل بیت علیهم السلام به هندوستان رفت و ساکن آنجا گردید.
- 4 - خاندان علامه مجلسی نه تنها مردانی عالم و دانشمند به جامعه تحویل داده، بلکه زنان این خاندان نیز پا به پای مردان خویش قدم برداشته اند. علامه مجلسی چهار خواهر داشت که آنان نیز هر یک دارای تألیفات و تحقیقات ارزنده ای در علوم اسلامی می باشند. از جمله تألیفات آنان می توان به: شرح کافی، المشتركات فی الرجال، شرح شرایع الإسلام، شرح مطالع و شرح قصیده دعبیل خزائی اشاره نمود. همسران این زنان عالم و بزرگوار نیز از علمای بزرگ بودند. کسانی همچون ملا صالح مازندرانی، ملا میرزای شیروانی، ملا علی استرآبادی و میرزا محمد فسایی.
- 5 - علامه مجلسی دارای 5 پسر بود که همگی از محضر علم و معارف پدر بهره مند شدند و به مدارجی بالا دست یافتند.
- 6 - دامادهای علامه هم که 5 نفر بودند از طلاب و فضایی آن زمان بودند و علامه با عنایتی خاص نسبت به دامادها، دختران خویش را به ازدواج آنان درمی آورد. علاوه بر اینها خاندانهای بزرگی از علمای آن عصر مرتبط با علامه مجلسی بودند، مانند وحید بهبهانی، بحر العلوم، طباطبایی بروجردی، میرزا عبد الله افندی صاحب ریاض العلماء، شهرستانی و... مقام علمی علامه مجلسی آنچنان شهرتی در علوم مختلف اسلامی دارد که محتاج هیچ بیان و توضیحی نیست. نام علامه مجلسی چون آفتابی بر آسمان فقاقت و اجتهاد می درخشد. علامه مجلسی از جمله بزرگانی است که از جامعیت خاصی برخوردار بود. او در علوم مختلف اسلامی مانند تفسیر، حدیث، فقه، اصول، تاریخ، رجال و درایه سرآمد عصر بود. نگاهی اجمالی به مجموعه عظیم بحار الأنوار این نکته را بخوبی آشکار می سازد. این علوم در کنار علوم عقلی همچون فلسفه، منطق، ریاضیات، ادبیات، لغت، جغرافیا، طب، نجوم و علوم غریبه از او شخصیتی ممتاز و بی نظیر ساخته است. نظری گذرا به «کتاب السماء و العالم» در بحار الأنوار این جامعیت را بخوبی نمایان می سازد. برخی علامه مجلسی را در طول تاریخ اسلامی از حیث جامعیت در علوم و فنون گوناگون بی نظیر دانسته اند. علامه رزبینی و نکته سنجی های بسیار زیبایی پیرامون روایات مشکل دارد. بیانهای علامه در ذیل روایات و آیات قرآن بسیار دقیق و زیبا است و کمتر می توان در آنها خطا و اشتباهی یافت. علامه مجلسی، علاوه بر علمی چون روایات اهل بیت علیهم السلام در فقه نیز تبحری بالا داشته، گرچه اکثر مجلدات فقهی بحار مجال پاکنویس شدن نیافته است.

تحصیلات

علامه از همان اوان کودکی تحت تربیت و تعلیم پدر دانشمند و در سایه توجه خاص آن بزرگوار، پرورش پیدا نمود و با هوش سرشار و استعداد خدادادی و پشتکار مخصوص به تحصیل علوم متداوله عصر در حوزه علمی اصفهان پرداخت. و با توجه به توانایی ذاتی در مدت کوتاهی مراحل مختلف علمی و تحصیلی را طی کرده و سپس به گرد آوری علم حدیث و آثار اهل بیت عصمت و طهارت دل بست و تحقیق و پژوهش عمیقانه در آن فن شریف مبذول داشت و تلاش خود را در این مورد متمرکز نموده تمام اوقاتش را صرف آن کرد تا اینکه منشأ تحولی بزرگ در روزگار خود گردید.

دعای خیر پدر

از ملا محمد تقی مجلسی پدر علامه مجلسی نقل کرده اند که فرمود: در یکی از شبها بعد از نماز شب یک حالت خوشی به من دست داد که فهمیدم هر حاجتی از خدا بخواهم بر آورده می شود و فکر کردم، در امور دنیا و آخرت چه چیز از خدا مسئلت بنمایم ناگاه صدای گریه محمد باقر از گهواره بلند شد. عرض کردم الهی به حق محمد و آل محمد (صل الله علیه وآله) این طفل را مروج دین خودت و نشر کننده احکام سید رسولانت قرار بده و او را موفق کن به توفیقاتی که انتهایی برای آن نباشد، شکی نیست که دعای والد در حق این فرزند شایسته مستجاب و به درجات عالیه دست یافت.

آفتابی بر منبر

مجلسی که در مدرسه ملا عبدالله به اقامه نماز و تدریس اشتغال داشت بعد از رحلت پدر بزرگوارش در مسجد جامع اصفهان به اقامه نماز و درس دادن مشغول گشت. [8] در پای درس او بیش از هزار طلبه می نشستند و از نور علم و معرفت دل های خود را جلا می دادند. سید نعمت الله جزایری که نامی ترین شاگرد اوست، می گوید: «با آنکه در سن جوانی به سر می برد چنان در علوم تتبع کرده بود که احدی از علمای زمانش به آن پایه نرسیده بودند.» [9] «هنگامی که در مسجد جامع اصفهان مردم را موعظه می کرد هیچ کس فصیح تر و خوش کلام تر از او ندیدم. حدیثی که شب مطالعه می کردم چون صبح از او می شنیدم چنان بیان می کرد که گویی هرگز آن را نشنیده ام.» [10] تواضع و بزرگمنشی او چنان بود که بسیاری از بزرگان حوزه برای نشان دادن ارادت خود به او و شناساندن ارزش علامه به طلاب جوان گاهی به پای درس ایشان حاضر می شدند. «شیخ محمد فاضل با اینکه مجلس درس و مباحثه داشت به حوزه درس علامه حاضر می شد و عملاً به طلاب درس تواضع می آموخت و علامه نیز در مقابل به شاگردانش اظهار می داشت استفاده او از من کمتر از استفاده من از اوست بلکه استفاده من از او بیشتر است.» [11]

سفر با سلاح قلم

علامه هیچگاه در سفر، قلم این سلاح حوزوی را از خود جدا نمی ساخت و همواره آن را چون دل خویش صیقل می داد و با آن به راز و نیاز می پرداخت. «علامه جلد بیست و دوم بحار الانوار را در نجف اشرف بعد از مراجعت از سفر حج تألیف نمود. [15]» و «در مراجعت از سفر خراسان در بین راه ترجمه خطبه امام رضا (علیه السلام) و رساله وجیزه رجب را نگاشت.» [16]

هنگام سفرهای علامه طلاب فرصت را غنیمت می شمردند و با او همراه می شدند تا در فضایی ساده و دوستانه سعادت واقعی را در کلام او جستجو کنند «میر محمد خاتون آبادی می گوید: من در اوان کودکی در تحصیل حکمت و معقول حریص بودم و تمام اوقات عمر خود را در آن مصروف می داشتم تا آنکه در راه حج به صحبت علامه مولی محمد باقر مجلسی مشرف گردیدم و با او ارتباط نزدیک یافتم و از نور علم و هدایتش رهبری شدم و به تحصیل و تتبع در کتب فقه و حدیث و علوم مشغول شدم و مدت چهل سال بقیه عمرم را از فیوضات او بهره مند شدم.» [17]

«در روزهایی که علامه در مشهد مقدس برای زیارت مشرف بود جمعی انبوه از علماء فضلا و طلاب جهت استفاده از علوم او تقاضای درس حدیث می کردند و علامه مجلسی چهل حدیث (اربعون حدیث) را در این ایام نوشت.» هنگامی که علامه شرح اربعین را به اتمام رساند یکی از فضلاء اهل سنت بعد از دیدن کتاب از راه انصاف و محبت گفت: ما گمان می کردیم پایه علمی علامه مجلسی منحصر به ترجمه کتاب از عربی به فارسی است تا اینکه کتاب «اسماء و العالم» بحار و «شرح اربعین» او را دیدم، دانستم که علامه مجلسی دانایی است که مافوق او در علم نمی باشد.»

غروب غمگین

عالم خستگی ناپذیر مرحوم علامه مجلسی (رحمة الله علیه) پس از عمری در راستای احیای احادیث گرانهای اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام) سپری شد بالاخره در 27 رمضان سال 1111 ق. وفات نمود و پیکر پاک ایشان در کنار مسجد جامع اصفهان و در کنار مزار پدر فرزانه اش محمد تقی مجلسی سپرده شد. [18]

محراب بحار

علامه مجلسی با خود چنین اندیشید که باید گهرهای گرانهای اهل بیت (علیهم السلام) را که از اطراف و اکناف جمع کرده است در قالب محرابی زیبا به نام «بحار الانوار» بگنجاند تا نه تنها طلاب بلکه تمام شیعیان در این محراب به سوی قبله دلها یعنی کلام اهل بیت به نماز عشق بایستند و بدین وسیله راه را از چاه و درست را از نادرست تشخیص دهند تا هر زمان هر مکتبی درباره هر مطلبی کلامی از اهل بیت خواست شیعیان با انگشت اشاره محراب زیبای «بحار» را نشانه روند. از این رو دست به کاری عظیم زد و شروع به نگارش این دایرة المعارف بزرگ تشیع کرد.

علامه در مقدمه بحار الانوار چنین می نگارد: «در آغاز کار به مطالعه کتابهای معروف و متداول پرداختم و بعد از آن به کتابهای دیگری که در طی اعصار گذشته به علل مختلف متروک و مهجور مانده بود رو آوردم. هر جا که نسخه حدیثی بود سراغ گرفتم و به هر قیمتی که ممکن شد بهره برداری می کردم. شرق و غرب را جویا گشتم تا نسخه های بسیار گرد آوری نمودم. در این مهم دینی جماعتی از برادران مذهبی مرا یاری نمودند و به شهرها و قصبه ها و بلاد دور سرکشیدند تا به فضل الهی مصادر لازم را به دست آوردند ... بعد از تصحیح و تنقیح کتابها بر محتوای آنها واقف شدم، نظم و ترتیب کتابها را نامناسب دیدم و دسته بندی احادیث را در فصلها و ابواب متنوع راهگشای محققان و پژوهشگران نیافتم. از این رو به ترتیب فهرستی همت گماشتم که از هر جهت جالب و مفید باشد. در سال 1070 هجری این فهرست را نا تمام رها کردم و از فهرست بندی سایر کتابها دست کشیدم که اقبال عمومی را مطلوب ندیدم و سرانجامه را فاسد و نامطبوع دیدم. ... ترسیدم که در روزگاری بعد از من باز هم نسخه های تکثیر شده من در طاق نسیان متروک و مهجور شود و یا مصیبتی از ستم غارتگران زحمت مرا در تهیه نسخه ها بر باد دهد، لذا راه خود را عوض کردم از خدا یاری طلبیدم و به کتاب بحار الانوار پرداختم. ... در این کتاب پر بار قریب 3000 باب طی 48 کتاب علمی خواهید یافت که شامل هزاران حدیث است، شما در این کتاب برای اولین بار با نام برخی از کتابها آشنا می شوید که سابقه علمی ندارند و طرح آن کاملاً تازه است.

پس ای برادران دینی که ولایت امامان را در دل و ثنای آنان را بر زبان دارید به سوی این خوان نعمت بشتابید و با اعتراف و یقین کتاب مرا دست به دست ببرد و با اعتماد کامل به آن چنگ بزنید و از آنان نباشید که آنچه را در دل ندارند بر زبان می آورند.» [12]

اما فرصت کم و مشاغل زیاد او مانع از آن شد که به تصحیح روایات بپردازد. به همین علت در مقدمه چنین نگاشت: «در نظر دارم که اگر مرگ مهلت دهد و فضل الهی مساعدت نماید شرح کاملی متضمن بر بسیاری از مقاصدی که در مصنفات سایر علما باشد بر آن «بحار الانوار» بنویسم و برای استفاده خردمندان، قلم را به قدر کافی پیرامون آن به گردش در آورم.» [13]

علامه مجلسی قدرت تصحیح روایات و احادیث را به خوبی دارا بود همان گونه که این قدرت و ژرف نگری خود را در مرآة العقول به نمایش گذارده است. حضرت امام خمینی (ره) درباره بحار الانوار می فرماید: «بحار خزانه همه اخباری است که به پیشوایان اسلام نسبت داده شده، چه درست باشد یا نادرست، در آن کتابهایی هست که خود صاحب بحار آنها را درست نمی داند و او نخواست کتاب علمی بنویسد تا کسی اشکال کند که چرا این کتابها را فراهم کردی!». [14]

کتابخانه علامه مجلسی

با توجه به کتاب بحار الانوار و با توجه به وصیت نامه ایشان که اسامی چندین کتابخانه را ذکر می کند که کتاب های آنها به ایشان منتقل شده است از آن جمله:

۱) کتابخانه علامه مولی محمد تقی مجلسی پدر بزرگوار

۲) کتابخانه حافظ کاظم

۳) کتابخانه سید محمد علی

۴) کتابخانه شاه ابو تراب

۵) کتابخانه سید حسن آل براق

۶) کتابخانه میرزا غیاث و غیره

عظمت و اهمیت این کتابخانه معلوم می شود و چنان چه مشهور است علامه مجلسی ۲۰۰ اصل از اصول چهار صد گانه معتبر نزد شیعه را در اختیار داشته است. پس از وفات علامه مجلسی کتابهایش بین اولاد او تقسیم شد و به قانون طبیعت در اندک مدتی متلاشی گردید و هریک از آن کتب به کتابخانههای منتقل شد.

آلبرت اینشتن و علامه مجلسی

آلبرت اینشتین (فوت 1955 م) در رساله ی پایانی عمر خود با عنوان: "دی ارکرونگ" Die Erklarung - von: Albert Einstein 1954 یعنی: "بیانیه" که در سال 1954 آن را در آمریکا و به آلمانی نوشته است - اسلام را بر تمامی ادیان جهان ترجیح میدهد و آن را کاملترین و معقولترین دین می داند. این رساله در حقیقت همان نامه نگاری محرمانه ی اینشتین با آیت الله العظمی بروجردی (فوت 1340 ش = 1961 م) است که توسط مترجمین برگزیده شاه ایران محرمانه صورت پذیرفته است اینشتین در این رساله "نظریه نسبیت" خود را با آیاتی از قرآن کریم و احادیثی از (نهج البلاغه) و بییش از همه (بحارالانوار) علامه مجلسی (که از عربی به انگلیسی توسط حمید رضا پهلوی (فوت 1371 ش) و... ترجمه و تحت نظر آیت الله بروجردی شرح می شده) تطبیق داده و نوشته که هیچ جا در هیچ مذهبی چنین احادیث پر مغزی یافت نمیشود و تنها این مذهب شیعه است که احادیث پیشوایان آن نظریه ی پیچیده "نسبیت" را ارائه داده ولی اکثر دانشمندان نفهمیده اند از آنجمله حدیثی است که علامه ی مجلسی در مورد معراج جسمانی رسول اکرم(ص) نقل میکند که: هنگام برخاستن از زمین دامن یا پای مبارک پیامبر به ظرف آبی میخورد و آن ظرف واژگون میشود. اما پس از اینکه پیامبر اکرم(ص) از معراج جسمانی باز میگردد مشاهده میکنند که پس از گذشت این همه زمان هنوز آب آن ظرف در حال ریختن روی زمین است... اینشتین این حدیث را از گرانبهاترین بیانات علمی پیشوایان شیعه در زمینه ی "نسبیت زمان" دانسته و شرح فیزیکی مفصلي بر آن مینویسد... همچنین اینشتین در این رساله "معاد جسمانی" را از راه فیزیکی اثبات میکند(علاوه بر قانون سوم نیوتون=عمل و عکس العمل). او فرمول ریاضی معاد جسمانی را عکس فرمول معروف "نسبیت ماده و انرژی" میداند:

$$E = M.C2 >> M = E :C2$$

یعنی اگر حتی بدن ما تبدیل به انرژی شده باشد دوباره عیناً به ماده تبدیل شده و زنده خواهد شد. او همچنین در همین رساله عقیده ی به "وحدت وجود" را از خرافات های شایع شده توسط ملا صدرا تلقی کرده و آن را از دیدگاه "فیزیک کلاسیک" و "فیزیک نسبیتی" به شدت مورد حمله قرار می دهد... بطور خلاصه: او میگوید: هر موجودی دارای حیطة و مرز فیزیکی خاص خود است(حیز وجودی) که امکان ندارد با موجود یا وجود دیگری اتحاد یا وحدت داشته یا بیابد... در رابطه با "عقل" نیز با کمال شگفتی - اینشتین نظریه ی اخباریون شیعه را (که عقل را نسبی میدانند و در حریم شرع و دین آن را بکار نمیبرند) صحیح دانسته و میگوید: حق با اخباری های شما ست و هنوز زود است که مردم این را بفهمند... در ادامه نیز فرمول ریاضی خاصی برای "عقل نظری بشر" ارائه داده و "نسبیت" آن را اثبات میکند... اینشتین در این کتاب همواره از آیت الله بروجردی با احترام و به لفظ "بروجردی بزرگ" یاد کرده و از شادروان پروفسور حسابی نیز بارها با لفظ "حسابی عزیز" یاد کرده است.

3000000 دلار بهای خرید این رساله توسط پروفسور ابراهیم مهدوی (مقیم لندن) با کمک یکی از اعضاء شرکت اتومبیل "بنز" از یک عتیقه فروش یهودی بوده و دستخط اینشتین در تمامی صفحات این کتابچه توسط خطشناسی رایانه ای چک شده و تایید گشته که او این رساله را به دست خود نوشته است. اصل نسخه ی این رساله اکنون جهت مسائل امنیتی به صندوق امانات سری لندن - بخش امانات پروفسور ابراهیم مهدوی- سپرده شده و نگهداری میشود...

علامه مجلسی و مباحث کلامی

محققان و اندیشمندان راه های وصول به حقیقت را از چهار طریق یاد کرده اند:

حکمت مشایی بنیانگذار این مکتب ارسطودر 322 قبل از میلاد مسیح بوده و چون عقاید خود را در حین راه رفتن برای شاگردان خود بیان می کرد بعدها پیروان این مکتب در جهان اسلامی به مشاییان مشهور شدند. در حکمت مشایی اصل داوری با عقل و استدلال است. در قرن پنجم هجری این مکتب به وسیله ابن سینا در جهان اسلام رواج یافت مباحث کلامی (متکلمان) : در علم کلام تفکر و دلایل عقلی منطبق با شرع و فقه راهنمای طالب معرفت است. بزرگانی چون علامه مجلسی شیخ مفید خواجه نصیر الدین طوسی مقدس اردبیلی بدین علم شهرت دارند

حکمت اشراقی : موسس این مکتب شیخ شهاب الدین سهروردی در قرن ششم هجری بوده است.

حکمت عرفانی : در این حکمت رسیدن به حقیقت از طریق علم و عقل , غیر ممکن است و عقل جزئی و حسابگر را در آن راهی نیست. سالک تنها راه رسیدن به حقیقت را کشف و شهود می شمارد و نزدیکترین راه برای رسیدن به معرفت حق را اشراقات قلبی می داند.

حکایتی درباره ریا و اخلاص از علامه مجلسی

حکایتی را درباره علامه مجلسی نقل می کنند که نمی دانم تا چه حد درست است، ولی به هر حال، پیام این داستان واقعیت دارد، گرچه به این شکل هم اتفاق نیافتاده باشد. نقل می کنند پس از رحلت مرحوم علامه مجلسی، ایشان را در خواب دیدند و پرسیدند چه چیزی موجب نجات شما شد و از بین این همه خدمت هایی که انجام داده اید و کتابهایی که نوشته اید و تدریس هایی که داشته اید، کدام برای شما نافع تر بود؟ ایشان فرمودند: هیچ کدام از کارهایی که انجام دادم آن اثری را که انتظار داشتم به همراه نیآورد و هنگام حساب، هر کدام نقص و ایرادی داشت. پرسیدند پس چه چیزی دست شما را گرفت؟ فرمود: روزی از کوچه ای رد می شدم و سیبی در دستم بود. در این حال زنی هم (که گویا یهودی بوده) در حالی که بچه ای در بغل داشت از آنجا عبور می کرد. کودک نگاهش به سیبی که در دستم بود افتاد و من از حرکات او فهمیدم تلاش دارد سیب را از دست من بگیرد. مادرش که متوجه شد، او را منع کرد و دستش را کشید. من برای شاد کردن آن کودک، جلو رفتم و آن سیب را به او دادم. در این دنیا به من گفتند کار صد در صد خالص تو همین یک کار بود که هیچ شائبه ای از تملق سلطان، شهرت و فضل علمی خود را به رخ دیگران کشیدن و ... نداشت! آن سیب را فقط برای رضای خدا دادم تا دل آن کودک شاد شود.

علوم علامه مجلسی

این عالم بزرگوار به کلیه علوم که مجتهدان بدان نیاز دارند از قبیل صرف و نحو و معانی بیان و لغت و ریاضی و فلسفه و حکمت و تاریخ و تفسیر و حدیث و رجال و درایه و اصول

فقه و کلام احاطه کامل داشتند و در بیشتر آنها صاحب نظر بوده است.

محل سکونت

محل سکونت: محل منزل علامه مجلسی به طور قطع و یقین معلوم نیست اما بر حسب قرائن محل آن در کوچه امام جمعه در جنب مسجد جامع قرار داشته است.

مقام علمی

ایشان شیفته مقام اجتماعی و نفوذ در حکومت و مردم نگردیده بلکه در سایه دانش اندوزی از محضر بزرگانی همچون پدرش محمد تقی مجلسی در علوم نقلی و مرحوم آقا حسین خوانساری در علوم عقلی لقب پر افتخار علامه را از بزرگانی همچون وحید بهبهانی، علامه بحر العلوم و شیخ اعظم انصاری اخذ کرد. این بزرگان که هریک دریایی متلاطم از علوم و معارف اسلامی هستند با دیدن مقام و منزلت علامه مجلسی این لقب را در مورد او به کار بردند، علاوه بر موارد فوق علامه از طرف مولا محمد صالح مازندرانی (متوفای 1086 هجری) ملا محسن فیض کاشانی (متوفای 1091 هجری) سید علی خان مدنی صاحب شرح معروف بر صحیفه سجاده علیه السلام (متوفای 1120 هجری) شیخ حرّ عاملی مؤلف کتاب وسائل الشیعه (متوفای 1104 هجری) صاحب اجازه و مشایخ نقل او می‌باشند. زیرا ایشان از جمله بزرگانی بود که از جامعیت خاصی در علوم مختلف برخوردار بود، که نگاهی اجمالی به مجموعه عظیم بحار الأنوار این نکته را بخوبی آشکار می‌سازد. وی در علوم مختلف اسلامی مانند تفسیر، حدیث، فقه، اصول، تاریخ، رجال و درایه سرآمد عصر بود، این علوم در کنار علوم عقلی همچون فلسفه، منطق، ریاضیات، ادبیات، لغت، جغرافیا، طب، نجوم و علوم غریبه از او شخصیتی ممتاز و بی‌نظیر ساخته بود. که نظری گذرا به «کتاب السماء و العالم» در بحار الأنوار این جامعیت را بخوبی نمایان می‌سازد. برخی جامعیت وی در علوم و فنون گوناگون را در طول تاریخ اسلامی بی‌نظیر دانسته‌اند.

علامه مجلسی

ایشان روشی معتدل ما بین اصولی و اخباری داشت. او در عین اینکه محدثی بزرگ بود به علوم عقلی هم توجهی خاص داشت. ایشان از جمله بزرگانی است که علوم عقلی همچون فلسفه را خوانده و از اساتید این علوم محسوب می‌گشته ولی در عین حال همه چیز را در منبع و سرچشمه وحی یافته بود و تمام همت خویش را به نشر روایات معصومین علیهم السلام اختصاص داد. تنها حساسیت علامه به انحرافات در دین بود. او که در زمان خویش شیوع صوفیگری را می‌دید دست به مبارزه‌ای قاطعانه با تصوف زد و در این مسیر با استعانت از اهل بیت علیهم السلام به پیروزی چشمگیری نائل شد.

علامه ریزی‌بینی و نکته سنجی‌های بسیار زیبایی پیرامون روایات مشکل داشته. بیانهای ایشان در ذیل روایات و آیات قرآن بسیار دقیق و زیبا است، کمتر می‌توان در آنها خطا و اشتباهی یافت. ایشان علاوه بر علمی چون روایات اهل بیت علیهم السلام در فقه نیز تبحری بالا داشته، تا جائیکه نام مجلسی در آسمان فقاقت و اجتهاد درخشش خاصی به خود گرفته است، گرچه اکثر مجلدات فقهی بحار مجال پاکتوبیس شدن نیافته است.

علامه مجلسی بعد از تکمیل تحصیلات خود در فنون و علوم مختلف از فقه، حدیث، رجال، کلام، حکمت، و ریاضی و غیره با واقع بینی مخصوصی به تحقیق در اخبار اهل بیت عصمت و طهارت «علیهم السلام» پرداخت، و با استفاده از استعداد فوق العاده و نفوذ معنوی و شرایط مقتضی و قدرت سلطان وقت، شاه سلیمان صفوی به جمع آوری کتابهای مربوطه و مدارک لازم از هر مرز و بوم همت گماشت، و با این امکانات و اطلاعات وسیع خود و کمک شاگردانی مبرز که همه از بزرگان و معاریف بودند، شالوده بنای عظیم کتاب (بحار الانوار) را که به حقیقت دائره المعارف شیعه شناخته شده، پایه گذاری گشت. و احادیث اهل بیت علیهم السلام را از هر گوشه و کنار که به دست می آمد سواي کتب اربعه (کافی، من لا یحضره الفقیه، تهذیب، و استبصار) در آن ثبت و ضبط نمود.

منزلت اجتماعی

علامه مجلسی علاوه بر نفوذ در دربار، در میان عامه مردم نیز از نفوذ بی‌سابقه‌ای برخوردار بود. وی قاضی و حاکم در مشاجرات و دعاوی بود. تمام امور دینی زیر نظر مستقیم وی انجام می‌گشت، تمام وجوهات به محضر ایشان فرستاده می‌شد، سرپرستی درماندگان، ایتم و... را نیز برعهده داشت. ایشان در سایه علم سرشار و نفوذ معنوی و بیان سحر انگیز خود مردم را از میخانه و قهوه‌خانه‌ها به مساجد کشاند تا جائیکه در زمان وی مساجد از رونق خاصی برخوردار گردید. خصوصا در ماه مبارک رمضان و شبهای قدر جمعیت بی‌سابقه‌ای به مساجد روی می‌آوردند.

وفات

علامه محمد باقر مجلسی آن محقق پر کار و عالم نامدار پس از عمری پر برکت که سراسر وقف خدمتگزاری به علم و دین و دانش و فرهنگ در جهان اسلام گردید، عاقبت در سن 73 سالگی و در آخرین روزهای ماه مبارک رمضان سال 1111 هـ.ق در شهر دانش پرور اصفهان، چشم از جهان فرو بست و به سرای باقی شتافت. هر چند بعضی وفات او را در 27 ماه رمضان سال 1110 می نویسد قبر شریفش در جامع اصفهان کنار پدر بزرگوارش زیارتگاه است

لقب علامه

علامه مجلسی پس از رحلت پدر بزرگوارش، به جای او در مسجد جامع اصفهان اقامه نماز جماعت می نمود ایشان از زمان شاه عباس دوم تا زمان شاه سلطان حسین دارای مقام و قدرت مطلق دینی بود و تا آخرین روزهای حیاتش این قدرت و نفوذ همچنان رو به افزایش و تعالی می رفت، به همین مناسبت از جانب سلاطین صفوی عنوان شیخ الاسلامی که عالی ترین درجه روحانیت در آن عصر بود به وی اعطا گردید.

شیخ الاسلام بالاترین و مهمترین منصب دینی و اجرایی در آن عصر بود. او قاضی و حاکم در مشاجرات و دعاوی بود. تمام امور دینی زیر نظر مستقیم او انجام می گشت و تمام وجوهات به محضر او فرستاده می شد شیخ الاسلام سرپرستی درماندگان و ایتم و... را نیز برعهده داشت. نکته مهم در اینجا آن است که علامه این منصب را با اصرار و التماس شاه پذیرفت و در همان مجلس، شاه چند بار کلمه التماس را بر زبان آورد تا علامه راضی به پذیرفتن این منصب گردد. علامه تا پایان عمر خویش عهده دار این وظیفه مهم بود.

علامه،

محمد باقر مجلسی این لقب پر افتخار را از بزرگانی همچون وحید بهبهانی، علامه بحر العلوم و شیخ اعظم انصاری اخذ کرده است. این بزرگان که هریک دریایی متلاطم از علوم و معارف اسلامی هستند با دیدن مقام و منزلت علامه مجلسی این لقب را در مورد او به کار بردند و به حق او علامه عصر خویش بود.

شهرت و لقب: علامه مجلسی را به عناوین زیر یاد کرده اند:

1) آخوند مجلسی 2) صاحب بحار الانوار 3) علامه مجلسی 4) فاضل مجلسی 5) مجلسی اصفهانی 6) مجلسی ثانی 7) مجلسی دوم 8) مجلسی (به طور مطلق) 9) محدث مجلسی

تألیفات

علامه مجلسی محقق پر کاری بود که در عمر شریف خویش لحظه ای از تألیف و تحقیق نیاسود و توانست کتابخانه بزرگی را که یادگار نیاکانش بود غنی تر و پر بارتر ساخته و جهت استفاده علاقه مندان در اختیار دانش پژوهان قرار دهد، او برای به دست آوردن کتب نادر و کمیاب به کشورهای دیگر از جمله یمن مسافرت نمود. به دست توانای علامه مجلسی کتب زیادی نگارش یافت که به دو بخش، تألیفات فارسی و عربی قابل تقسیم است.

ایشان در عمر 73 ساله خویش بیش از یکصد کتاب به زبان فارسی و عربی نوشت که اولین آنها کتاب الأوزان و المقادیر یا میزان المقادیر و آخرین تألیف ایشان هم کتاب حق الیقین است، تعداد کتابهای علامه مجلسی را به زبانهای فارسی و عربی حدود ۲۰۰ جلد کتاب می باشد که اگر سایر تالیفات ایشان را نیز به سبک جدید چاپ کنند کلیه تالیفات او را می توان بالغ بر ۳۰۰ جلد به قطع وزیری و هر جلدی ۴۰۰ صفحه تضمین کرد.

بحار الانوار در ۱۱۰ جلد همراه العقول در ۲۵ جلد و ملاف الاختیار در ۱۶ جلد از مهمترین آثار او همگی به زبان عربی است جالب این است که تاریخ وفات وی به حساب اجد معادل است با "جامع کتاب بحار الانوار"

از میان آثار فارسی مجلسی ۵ کتاب از همه مهمتر می باشد: حق الیقین در اعتقادات عین الحیاة در اخلاق حلیة المتقین در آداب و احکام حیاة قلوب در تاریخ پیامبران و جلالالعلوم در تاریخ امامان.

علاوه بر اینها برخی کتب علامه عبارتند از:

- 1- بحار الأنوار، که یک مجموعه بزرگ روایی و تاریخی 110 جلدی است و در ضمن آن تفسیر بسیاری از آیات قرآن کریم هم آمده است.
- 2- مرآة العقول، شرح کافی ثقة الاسلام کلینی است در 26 جلد.
- 3- ملأذ الأخیار، شرح تهذیب شیخ طوسی است در 16 جلد.
- 4- الفرائد الطریفة، شرح صحیفه سجادیه علیه السلام است.
- 5- شرح أربعین حدیث، که از بهترین کتب در این موضوع می باشد.
- 6- حق الیقین، در اعتقادات است و به زبان فارسی نوشته شده. علامه چندین کتاب کلامی دیگر نیز دارد.
- 7- زاد المعاد، در اعمال و ادعیه ماهها (فارسی)
- 8- تحفة الزائر، در زیارات (فارسی)
- 9- عین الحیاة، شامل مواعظ و حکم برگرفته از آیات و روایات معصومین علیهم السلام (فارسی)
- 10- صراط النجاة
- 11- حلیة المتقین، در آداب و مستحبات روزانه و در طول زندگی (فارسی)
- 12- حیاة القلوب در تاریخ پیامبران و ائمه علیهم السلام در سه جلد (فارسی)
- 13- مشکاة الأنوار، که مختصر حیات القلوب است (فارسی) در آداب قرائت قرآن و دعا
- 14- جلاء العیون در تاریخ و مصائب اهل بیت علیهم السلام (فارسی)
- 15- توقیعات امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف همراه با ترجمه آنها
- 16- کتب فراوانی بعنوان ترجمه احادیث خاص مانند ترجمه توحید مفضل و...
- 17- کتبی در موضوع ترجمه ادعیه و زیارات همچون زیارت جامعه کبیره و دعای سمات و...
- 18- رساله های فراوان فقهی که به جهت اختصار از آنها نام نمی بریم کتابهایی نیز در موضوعات مختلف از قبیل تفسیر، رجال، تراجم و... از علامه به یادگار مانده است.

مراه العقول في شرح اخبار الرسول در شرح اصول کافی

الوجیزه في الرجال

الفوائد الطریقه في شرح الصحیفه السجادیه

رساله الاوزان

المسائل الهندیه

رساله اعتقادات

رساله في الشکوک

مقیاس المصایب

ربیع الاسایب

رساله در شکوک

رساله دیات

رساله در اوقات

رساله در جفر

رساله در بهشت و دوزخ

رساله اختیارات ایام

ترجمه عهدنامه امیرالمومنین (ع) به مالک اشتر

شرح های دعای جوشن کبیر

رساله در رجعت

رساله در آداب نماز

رساله در آداب نماز

نکته قابل توجه در آثار علامه مجلسی آن است که ایشان اکثر عناوین کتبش را کتابهای فارسی تشکیل می دهد و این نکته توجه علامه را به هدایت جامعه خویش که فارسی زبان بودند بخوبی نشان می دهد.

صرف نظر از تألیف و تصنیف و تحقیق و آنهمه مراتب علمی و فقهی و ادبی و حکمی، که در تألیفاتش بکار برده است، بالغ بر یک میلیون و چهار صد هزار بیت شعر نیز گفته است که اگر بر همه روزهای عمر علامه مجلسی (از ابتدای تولد تا انتهای عمر) تقسیم شود 53 بیت در روز خواهد بود

شاگردان علامه

بیش از یکهزار نفر از طلاب و دانش پژوهان از محضر پر فیض علامه مجلسی استفاده نموده اند. علامه اجازه‌های فراوانی نیز به شاگردان خویش داده است.

از جمله شاگردان علامه اند:

- 1 - سید نعمت الله جزائری
- 2 - جعفر بن عبد الله کمره ای اصفهانی
- 3 - زین العابدین بن شیخ حرّ عاملی
- 4 - سلیمان بن عبد الله ماحوزی بحرانی
- 5 - شیخ عبد الرزاق گیلانی
- 6 - عبد الرضا کاشانی
- 7 - محمد باقر بیابانکی
- 8 - میرزا عبد الله افندی اصفهانی مؤلف محترم ریاض العلماء
- 9 - سید علی خان مدنی مؤلف گرانقدر ریاض السالکین (شرح صحیفه سجاده علیه السلام)
- 10 - شیخ حرّ عاملی
- 11 - ملا سیماء، محمد بن اسماعیل فسایی شیرازی
- 12 - محمد بن حسن، فاضل هندی و...

اساتید

متأسفانه با آنکه اطلاعات ما در مورد زندگی علامه مجلسی فراوان است، پیرامون اساتید او اطلاع کمی در دست داریم. البته مشایخ روایت علامه را می شناسیم اما اینکه علامه محضر درسی چه کسانی را درک کرده مبهم است.

از جمله اساتید و مشایخ نقل علامه اند:

- 1 - پدرش محمد تقی مجلسی (متوفای 1070 هجری) که استاد علامه در علوم نقلی بوده است.
 - 2 - مرحوم آقا حسین خوانساری (متوفای 1098 هجری)، فرزند آقا جمال که استاد علامه در علوم عقلی بوده است. این دو بزرگوار اساتید علامه هستند، اما مشایخ نقل او:
 - 3 - مولا محمد صالح مازندرانی (متوفای 1086 هجری)
 - 4 - ملا محسن فیض کاشانی (متوفای 1091 هجری)
 - 5 - سید علی خان مدنی صاحب شرح معروف بر صحیفه سجاده علیه السلام (متوفای 1120 هجری)
 - 6 - شیخ حرّ عاملی مؤلف کتاب وسائل الشیعه (متوفای 1104 هجری).
- لازم به ذکر است که این دو تن علاوه بر اجازه‌هایی که به علامه داده اند از ایشان اجازه هم گرفته اند بنا بر این جزء شاگردان علامه نیز محسوب می گردند.